

ЧАСТКА ВТРАТ ЕКОНОМІКИ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНУ ЧЕРЕЗ ВИРОБНИЧИЙ ТРАВМАТИЗМ

SHARE OF LOSSES OF THE ECONOMY OF THE BLACK SEA ECONOMIC REGION THROUGH OCCUPATIONAL INJURY

У статті проаналізовано ситуацію з настанням нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (НВВПЗ) в Україні та Причорноморському економічному регіоні (ПЕР). Узагальнено економічні втрати через настання НВВПЗ за рівнями. Розраховано річну продуктивність праці одного штатного працівника в Україні і ПЕР, утрати ВРП через виникнення НВВПЗ; потенційні втрати Фонду соціального страхування України через виникнення НВВПЗ; потенційні витрати підприємств, зумовлені НВВПЗ. Визначено втрати економіки від недовироблення ВРП в Україні і ПЕР через виникнення смертельних НВВПЗ. Здійснено оцінку частки витрат Фонду соціального страхування України по ПЕР через виплату коштів на відшкодування шкоди потерпілим від настання НВВПЗ у ВРП. Визначено загальні економічні втрати на макро- і мікрорівні від наслідків виникнення НВВПЗ в Україні і ПЕР. Оцінено загальну частку НВВПЗ у ВРП на макро- і мікрорівні в Україні та ПЕР.

Ключові слова: виробничий травматизм, професійні захворювання, ВРП, економічні втрати, соціальне страхування.

В статье проанализирована ситуация с наступлением несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний (НСППЗ) по Украине и по Причерноморскому экономическому региону (ПЭР). Обобщены экономические потери из-за наступления НСППЗ по уровням. Рассчитаны годовая производительность труда одного штатного работника по Украине и ПЭР, потери ВРП из-за возникновения НСППЗ; потенциальные потери Фонда социального страхования Украины из-за возникновения НСППЗ; потенциальные расходы предприятий, обусловленные НСППЗ. Определены потери экономики от недопроизводства ВРП по Украине и ПЭР из-за возникновения смертельных НСППЗ. Осуществлена оценка доли расходов Фонда социального страхования Украины по ПЭР от выплат средств из-за наступления НСППЗ в ВРП. Определены общие экономические потери на макро- и микроуровне от последствий возникновения НСППЗ по Украине и ПЭР. Оценена общая доля НСППЗ в ВРП на макро- и микроуровне в Украине и ПЭР.

Ключевые слова: производственный травматизм, профессиональные заболевания, ВРП, экономические потери, социальное страхование.

УДК 314.143:331.5

<https://doi.org/10.32843/bses.60-31>

Заюков І.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки
Вінницький національний
технічний університет

Zayukov Ivan

Vinnitsia National Technical University

The relevance of the study is that the level of occupational injuries and occupational diseases in Ukraine, especially with fatal consequences remains quite high compared to developed countries. The aim of the study is to estimate the share of economic losses in the BSER due to occupational injuries and occupational diseases of the employed population. The article analyzes the situation with the occurrence of accidents at work and occupational diseases (AWOD) in Ukraine and the Black Sea Economic Region (BSER). The share of accidents at work and occupational diseases in the total number of accidents, including fatalities, is calculated. The economic losses due to the onset of AWOD by levels are generalized. Calculated for Ukraine and BSER annual productivity of one full-time employee, loss of GRP due to the emergence of AWOD; potential losses of the Social Insurance Fund of Ukraine due to the emergence of AWOD; the potential costs of enterprises are due to AWOD. Losses of the economy from underproduction of GRP in Ukraine and BSER due to the emergence of fatal AWOD have been determined. An estimate of the share of expenditures of the Social Insurance Fund of Ukraine on energy resources due to the payment of funds from the onset of AWOD in GRP. The general economic losses at the macro- and micro-levels from the consequences of the emergence of AWOD in Ukraine and BSER are determined. The total share of accidents at work and occupational diseases in GRP at the macro- and micro-levels in Ukraine and BSER is estimated. The assessment of the relevant overall share shows that the high level of occupational injuries and occupational diseases leads to the devaluation of human health, including total health, which deepens demographic, socio-economic and political crises and generally leads to the decline of Ukraine's economy. Estimates of economic losses in Ukraine and BSER allow us to conclude that an important reserve for maintaining human capital (health) of the employed population, ensuring human development, increasing GDP and GRP is to improve working conditions, reduce occupational injuries and occupational diseases.

Key words: occupational injuries, occupational diseases, GRP, economic losses, social insurance.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження полягає у тому, що рівень виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні, особливо зі смертельними наслідками, залишається доволі високим порівняно з розвиненими країнами світу, за різними оцінками, у 3–5 разів [1]. Так, за даними Фонду соціального страхування України, у 2019 р. порівняно з 2018 р. кількість страхових нещасних випадків знизилася на 8,6%, але зі смертельними наслідками зросли на 17,1%; кількість професійних захворювань зросла на 28,3%, а зі смертельними наслідками – збільшилася на 61,5% [2]. При цьому варто зазначити, що в умовах тотальної лібералізації ринку праці протягом останніх років набули поширення

різні форми тіньової зайнятості, що веде до звуження соціально-трудова прав зайнятого населення, зокрема порушення конституційних прав (ст. 3 Конституції України) на здоров'ї і безпечні умови праці. Актуальність дослідження посилюється в умовах поширення пандемії COVID-19 в Україні, яка сильно підвищує ризики зайнятого населення захворіти, особливо це характерно для медичних працівників, поліцейських, касирів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем ринку праці присвячено наукові праці багатьох закордонних і вітчизняних учених. Так, серед вітчизняних дослідників багато уваги проблемам на ринку праці, особливо забезпе-

чення гідної праці, приділили: О. Амоша, Д. Богиня, В. Беседін, І. Бондар, В. Геєць, Н. Гвоздик, О. Грішнова, В. Дієсперов, О. Дороніна, О. Дяків, Т. Заяць, А. Колот, Е. Качан, Т. Кір'ян, Е. Лібанова, Л. Лісогор, О. Макарова, Ю. Маршавін, О. Новікова, В. Онікієнко, І. Петрова, С. Пирожков, Н. Рингач, В. Саріогло, Л. Семів, М. Семикіна, В. Стешенко, Л. Шаульська, Н. Якимова та багато інших.

Різним соціально-економічним аспектам питань охорони праці та промислової безпеки, виробничого травматизму і професійного захворювання, управління охороною праці в Україні тощо присвячено праці відомих учених О. Амоші, В. Антонюк, Ю. Залознової, В. Здановського, Ю. Кундієва, М. Лисюка, Л. Логачової, М. Льовкіна, І. Новак, О. Новікової, Т. Таїрової, К.Ткачука та ін.

Так, учені Інституту економіки промисловості НАН України Л. Логачова, О. Новікова наголошують на проблемі негативного впливу умов праці на якісні і кількісні характеристики трудового потенціалу України [3, с. 106]. Це призводить, зокрема, до знецінення здоров'я працівників та до їх вибуття з ринку праці і зниження рівня ВВП країни. Тому важливим завданням нині є збереження здоров'я і життя зайнятого населення України, зокрема в ПЕР, в умовах протікання негативних соціально-економічних, політичних і медико-демографічних процесів.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінювання частки втрат економіки Причорноморського економічного регіону (ПЕР) через виробничий травматизм і професійні захворювання зайнятого населення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За даними фахівців Міжнародної організації праці (МОП), щорічно у світі близько 2,3 млн зайнятих осіб помирають на робочих місцях від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань (НВВПЗ) та близько 4% світового ВВП утрачається через незадовільні умови праці і виробничий травматизм [4]. Таким чином, важливо оцінити втрати від виробничого травматизму і професійного захворювання в Україні і ПЕР. Проведемо аналіз динаміки НВВПЗ в 2016–2019 рр. в Україні та ПЕР в табл. 1.

Як свідчать дані табл. 1, кількість нещасних випадків в Україні в 2016–2019 рр. має позитивну динаміку їх зменшення (темпа падіння – -7,81%), але в ПЕР динаміка розвитку цього показника нестійка, й у цілому за відповідний період відбувся приріст нещасних випадків на 3,53%, зокрема найбільший приріст зафіксований у Миколаївській області – +11,76%, Одеській області – +9,21%. При цьому варто відзначити, що в Херсонській області відбулося падіння кількості нещасних виробничих випадків на -17,33%, що в 2,2 рази перевищує середнє значення по Україні, що є позитивною тенденцією, які в 2019 р. порівняно з 2018 р. ще зменшилися на 21,52%, що вище значення за відповідний період по Україні в 2,52 рази. Тобто Херсонська область є лідером за темпами скорочення кількості нещасних випадків на виробництві не тільки серед ПЕР, а й у цілому по Україні.

Аналіз кількості смертельних нещасних випадків по Україні і ПЕР дав змогу зробити такі висновки. У 2016–2019 рр. зросли темпи росту кількості

Таблиця 1

Аналіз динаміки НВВПЗ у 2016–2019 рр. в Україні та ПЕР

Показники	Роки				Темп приросту (+), падіння (-), %	
	2016	2017	2018	2019	2019–2016	2019–2018
1. Кількість нещасних випадків на виробництві, всього осіб:	4766	4965	4805	4394	-7,81	-8,55
- Миколаївська область	85	84	99	95	11,76	-4,04
- Одеська область	152	149	152	166	9,21	9,21
- Херсонська область	75	78	79	62	-17,33	-21,52
- у цілому по ПЕР	312	311	330	323	3,53	-2,12
2. Кількість нещасних випадків зі смертельним наслідком на виробництві, всього осіб:	364	332	350	410	12,64	17,14
- Миколаївська область	6	5	8	17	183,33	112,50
- Одеська область	21	16	19	19	-9,52	0,00
- Херсонська область	6	3	6	5	-16,67	-16,67
- у цілому по ПЕР	33	24	33	41	24,24	24,24
3. Кількість професійних захворювань, всього осіб:	1603	1951	1879	2410	50,34	28,26
- Миколаївська область	3	11	10	5	66,67	-50,00
- Одеська область	0	0	0	1	-	-
- Херсонська область	2	2	1	0	-100,00	-100,00
- у цілому по ПЕР	5	13	11	6	20,00	-45,45

Джерело: узагальнено та розраховано автором за даними [2]

смертельних нещасних випадків по Україні – на 12,64%, які додатково зросли в 2018–2019 рр. на 17,4%. У ПЕР темпи росту цих випадків за період 2016–2019 рр. зросли на 24,24%. Серед ПЕР за даним показником найбільші темпи росту в 2016–2019 рр. має Миколаївська область за значенням +183,33%, що перевищує середнє значення по Україні в 10,53 рази, а в 2018–2019 рр. відповідні темпи сповільнилися і становили +112,5%. Херсонська область має обернену тенденцію, тобто відбулося зменшення кількості цих випадків із темпами зменшення в 2016–2019 рр. +16,67%. Одеська область має нестабільну тенденцію розвитку зазначеного показника, але за період 2016–2019 рр. відбулися позитивні зміни щодо зменшення його темпів 9,52%. Додатково зауважимо, що в 2018–2019 рр. на Одещині щороку на робочому місці через виробничий травматизм помирало 19 зайнятих осіб.

Що стосується професійних захворювань, то у цілому по Україні за період 2016–2019 рр. намітилася негативна тенденція до зростання їх кількості – на 50,34%. У 2018–2019 рр. відповідні темпи зменшилися до 28,26%, зокрема по ПЕР у 2016–2019 рр. темпи росту становили 20%, а в 2018–2019 рр. намітилися позитивні тенденції до істотного зменшення кількості професійних захворювань із темпами зменшення 50%. Серед ПЕР, а саме в Одеській області, офіційно не фіксувалися професійні захворювання, що викликає сумнів і свідчить про їх приховування, а в Миколаївській області зафіксовано найбільший приріст професійних захворювань в 2016–2019 рр. – 66,67%, але в 2018–2019 рр. відбулося, навпаки, їх зменшення з темпами падіння -50%.

Відобразимо результати розрахунку частки НВВПЗ по ПЕР у загальній кількості нещасних випадків, зокрема зі смертельними наслідками, та професійних захворювань по Україні (рис. 1).

Таким чином, дані рис. 1 свідчать, що частка кількості нещасних випадків по ПЕР у загальній кількості по Україні має тенденцію до зростання із 6,55% у 2016 р. до 7,35% у 2019 р., або зростання становить 0,8 в. п., зокрема відповідна частка зі смертельними випадками в 2016–2019 рр. зросла на 0,24 в. п. Позитивним моментом є зменшення кількості професійних захворювань у ПЕР у загальній їх кількості по Україні в 2016–2019 рр. на 0,06 в. п., та, відповідно, дана частка в 2019 р. становила 0,25%. Тобто в 2019 р. кожна чотирнадцята травмована зайнята особа на виробництві фіксувалася у ПЕР, зокрема кожна 108 особа травмована смертельно та кожна 400 зайнята особа отримала професійне захворювання через незадовільні умови праці.

Кожен нещасний випадок на виробництві та професійне захворювання (НВВПЗ) несуть втрати на макро-, мезо-, мікро- та особистісному рівнях, які можна узагальнити так:

– *втрати на макрорівні*: недовироблення ВВП (ВРП); зменшення рівня продуктивності праці; погіршення демографічних показників і якості життя; збитки від ліквідації наслідків аварій (катастроф); виплата соціальних допомог та страхових сум із Фонду соціального страхування України (Фонд), зокрема виплати: потерпілим від НВВПЗ, одноразової допомоги через виникнення нещасного випадку зі смертельним наслідком, допомоги на поховання, щомісячних страхових сум, страхових сум через тимчасову втрату працездатності, потерпілим на лікування та забезпечення їх медикаментами та іншими медичними засобами, на придбання засобів пересування, зокрема автомобіля, на сторонній догляд, на реабілітацію, моральної шкоди тощо;

– *втрати на мезорівні*: фінансування коштів органами місцевого самоврядування (територіальними громадами) на додаткову виплату потер-

Рис. 1. Частка НВВПЗ по ПЕР у загальній кількості нещасних випадків, зокрема зі смертельними наслідками, та професійних захворювань по Україні в 2016–2019 рр.1, %

Примітка¹ – починаючи з 2016 р. дані наведено без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: узагальнено та розраховано автором за даними [2] та табл. 1

пілим на виробництві через виникнення нещасного випадку та професійного захворювання в межах реалізації соціальних програм, принципів соціальної відповідальності і соціального діалогу та дії Генеральної угоди; фінансування коштів на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій тощо;

– *втрати на мікрорівні: додаткові виплати потерпілому, або членам його родини відповідно до колективного чи трудового договору* [5] (зокрема виплати: одноразової допомоги на поховання; на оплату проїзду родичів; на компенсацію втрати працездатності або встановлення інвалідності; на підтримку інвалідів, через виникнення НВВПЗ; на реабілітацію і лікування та забезпечення додатковими ліками і медичними засобами; інших додаткових витрат, пов'язаних із впливом нещасного випадку, або професійного захворювання); *збитки від пошкодження і знищення майна* (зокрема через: руйнування та пошкодження виробничих і невиробничих основних фондів, продукції та майна підприємства); *збитки від ліквідації наслідків аварій, що призвели до нещасних випадків та втрати (псування) майна* (зокрема, через втрати матеріалів, сировини, напівфабрикатів; зупинку виробництва, зниження якості і продуктивності продукції; виплати заробітної плати працівникам, залученим до ліквідації

наслідків надзвичайної ситуації (аварії), та іншим позаштатним працівникам; виплати за виконання оплачуваних робіт у понад нормований час і святкові дні; фінансування витрат на забезпечення роботи комісій, спеціалістів, експертів, зокрема під час проведення розслідування НВВПЗ; витрати на електроенергію, паливо тощо; оплату вартості ремонту виробничих будівель і споруд; втрати від вибуття потерпілого з виробничого процесу та на заміну потерпілого тощо);

– *втрати на особистісному рівні: втрата певного відсотку працездатності, або встановлення групи інвалідності, що обмежує подальший заробіток і рівень трудової активності; повністю втрата людського капіталу через виникнення смертельного НВВПЗ; погіршення життєвого рівня, зокрема родини, у цілому.*

Ураховуючи узагальнені вище витрати, проведемо оцінювання втрат на макро- та мікрорівні через виникнення НВВПЗ у 2019 р. та їх частку у ВРП України і ПЕР. Основні вихідні дані зведемо в табл. 2. Спочатку розрахуємо недовироблення ВРП у 2019 р. через виникнення нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань по Україні і в ПЕР.

На основі даних табл. 2 визначимо річну продуктивність праці одного штатного працівника та результати розрахунків відобразимо в табл. 3.

Таблиця 2

Вихідні дані для оцінювання втрат через НВВПЗ та їх частку у ВРП (станом на 1 січня 2020 р.)

Показники	Області України			
	Всього	Одеська	Миколаївська	Херсонська
	Значення			
1. Середньооблікова кількість штатних працівників, тис осіб	7443	412	186	148
2. Валовий регіональний продукт (ВРП) в 2018 р., млн грн	3560596,0	173241,0	79916,0	55161,0
3. Індекс фізичного обсягу (ІФО) ВРП у 2019 р., %	103,2	101,8	104,3	101,9
4. ВРП з урахуванням ІФО в 2019 р., млн грн	3674534,1	176359,3	83352,4	56209,1
5. Рівень тіньової економіки визначений за методом «ВН–РТ», %	57	51	48	46
6. ВРП з урахуванням ІФО та рівня тіньової економіки за методом «ВН–РТ» у 2019 р., млн грн	5769018,6	266302,5	123361,6	82065,3
7. Кількість уперше визнаних осіб з інвалідністю, тис осіб	136,3	8,3	3,6	3,1
8. Кількість потерпілих (членів їх сімей), яким Фонд проводить страхові виплати, осіб	205537	4335	2169	2924
9. Сума страхових виплат потерпілим (членам їх сімей), які проводив Фонд, млн грн	8490,21	162,31	75,5	83,6
10. Витрати Фонду на матеріальне забезпечення, млн грн	14492,5	655,6	287,5	169,4
11. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників, грн	10497	9246	9976	8187
12. Середня заробітна плата за відпрацьовану годину, грн	83,84	74,61	86,98	66,91
13. Питома вага кількості професійних захворювань по ПЕР у загальній їх кількості по Україні, %	100	0,04	0,201	–

Джерело: складено та розраховано автором за [2; 6; 7]

Оцінювання втрат через НВВПЗ та їх частку у ВРП у 2019 р.

Показники	Області України			
	Всього ⁴	Одеська ⁵	Миколаївська ⁵	Херсонська ⁵
	Значення			
1. Річна продуктивність праці одного штатного працівника, грн	775093,2	646365,3	663234,4	554495,3
2. Втрати ВРП через виникнення нещасних випадків на виробництві, млн грн	317,78	12,28	11,27	2,77
3. Втрати ВРП через виникнення професійних захворювань ² , млн грн	16,28	0,03	0,13	–
4. Потенційні втрати Фонду через виникнення НВВПЗ ³ , млн грн зокрема:	8 490,20	179,07	89,60	120,78
4.1 щомісячна страхова виплата в разі часткової чи повної втрати працездатності (ЩСВЧПВП), що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого;	7 921,40	167,07	83,59	112,69
4.2 допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності (ДТНВПВІ);	128,00	2,70	1,35	1,82
4.3 одноразова допомога в разі смерті потерпілого (утриманця) (ОДСПУ);	12,10	0,26	0,13	0,17
4.4 одноразова допомога в разі смерті потерпілого (сім'ї) (ОДСПС);	62,30	1,31	0,66	0,89
4.5 страхові виплати одноразової допомоги потерпілому в разі стійкої втрати професійної працездатності (СВОДПСВПП);	52,90	1,12	0,56	0,75
4.6 щомісячні страхові виплати особам, які мають на це право в разі втрати годувальника (ЩСВОВГ);	313,20	6,60	3,31	4,46
4.7 інші виплати (ІВ)	0,30	0,006	0,003	0,004
5. Потенційні витрати підприємств, зумовлені НВВПЗ, млн грн, зокрема:	566,6003	21,41	12,25	7,99
5.1 сума відшкодування витрат згідно з листком непрацездатності (СВВЛН)	94,29	3,56	2,04	1,33
5.2 сума витрат на поховання потерпілого (СВПП)	2,55	0,10	0,06	0,04
5.3 сума відшкодування втрат потерпілому у разі його переведення на легшу роботу (СВВПЛР)	0,37	0,01	0,01	0,01
5.4 сума штрафів, що сплачена посадовими особами підприємства за порушення вимог законодавства про охорону праці, пов'язаних із НВВПЗ, зокрема за його приховування (СШПО)	0,15	0,01	0,00	0,00
5.5 вартість зіпсованого у зв'язку з нещасним випадком (гострим професійним захворюванням (отруєнням) / аварією) устаткування, інструменту, зруйнованих будівель, споруд (ВЗУІЗБС)	456,20	17,23	9,86	6,44
5.6 інші витрати (ІВ)	13,04	0,49	0,28	0,18

Примітка: 2 – оцінюючи втрати ВРП через виникнення професійних захворювань, було здійснено гіпотетичний перерахунок питомої ваги кількості професійних захворювань по регіонах України, зокрема по ПЕР, та кількості випадків про встановлення причинно-наслідкового зв'язку виникнення професійного захворювання і смерті зайнятої особи (у 2019 р. таких смертельних професійних захворювань в Україні було зареєстровано 21); 3 – оцінюючи втрати Фонду, здійснено розрахунок питомої ваги кількості потерпілих по ПЕР, яким було здійснено страхові виплати, у загальній кількості осіб, яким проводили відповідні виплати; 4 – фактичні дані на 1 січня 2020 р.; 5 – розраховані дані.

Джерело: складено та розраховано автором за [2; 6–8]

Отже, оцінюючі втрати економіки від виникнення смертельних нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань через недовироблення ВРП, можна сказати, що вони по Україні становили 334,07 млн грн, зокрема по ПЕР – 26,49 млн грн. Зазначені результати відобразимо на рис. 2. Таким чином, частка смертельних нещасних випадків та професійних захворювань у ВРП України, як видно з даних, наведених на рис. 2 та в табл. 2, у цілому

становила 0,0058% від ВРП України, зокрема по ПЕР: в Одеській області – 0,00462%; у Миколаївській області – 0,0093%; у Херсонській області – 0,0034% від ВРП.

Тобто найбільша питома вага відповідних утрат серед ПЕР фіксується в Миколаївській області, а найменша – у Херсонській.

Окремо акцентуємо увагу на наведених та розрахованих у табл. 3 потенційних утрат Фонду

через виплату коштів на відшкодування шкоди потерпілим за окремими видами страхових виплат від НВВПЗ. Так, найбільшу питому вагу виплачених відповідних коштів із Фонду по Україні в 2019 р. займали ЩСВЧПВП – 93,3%, або 7,92 млрд грн; ЩСВОВГ – 0,31 млрд грн. У цілому в ПЕР загальні відповідні виплати становили 389,45 млн грн, зокрема в Одеській області – 179,06 млн грн; у Миколаївській області – 89,6 млн грн; у Херсонській області – 120,78 млн грн.

На рис. 3 наведемо розраховану частку витрат Фонду по ПЕР через виплату коштів на відшкодування шкоди потерпілим (членам їхніх родин) за окремими видами страхових виплат від НВВПЗ у ВРП. Таким чином, найбільшу питому вагу відповідних витрат, як свідчать дані рис. 3, має Херсонська область – 0,1472% від ВРП, а найменшу – Одеська область – 0,0672% від ВРП.

Далі приведемо аналіз суми та питомої ваги збитків підприємств (установ, організацій) України в 2019 р. та розрахуємо потенційні відповідні збитки та їхню частку у ВРП по ПЕР, базуючись на розподілі страхових нещасних випадків, пов'язаних із виробництвом, за даними актів Н–1 у 2019 р. Так, загальна сума збитків підприємств через настання НВВПЗ у 2019 р. в Україні становила, як видно з табл. 3, 0,57 млрд грн. На підставі даних табл. 3 розрахуємо питому вагу витрат підприємств (установ, організацій) від НВВПЗ у загальній структурі цих витрат (рис. 4).

Отже, дані, наведені на рис. 4, свідчать, що найбільше підприємства отримують збитки через виникнення НВВПЗ від пошкодження основних фондів, інструменту тощо – 456,2 млн грн, що становить 80,51% усіх витрат на подолання наслідків виникнення НВВПЗ; відшкодування сум згідно з листком непрацездатності – 94,3 млн грн (16,64%); інші витрати – 13,04 млн грн (2,3%).

Здійснивши відповідні розрахунки, базуючись на даних табл. 1–3, було розраховано потенційні втрати підприємств (установ, організацій) у ПЕР від виникнення НВВПЗ, які у цілому становили 41,65 млн грн, зокрема в Одеській області – 21,41 млн грн; у Миколаївській області – 12,25 млн грн; у Херсонській області – 7,99 млн грн.

У цілому загальні втрати на макро- і мікрорівні від наслідків виникнення НВВПЗ, зокрема через незадовільні умови праці, наведено на рис. 5.

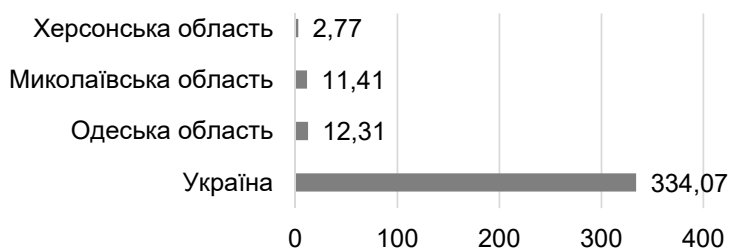

Рис. 2. Втрати економіки від недовироблення ВРП через виникнення смертельних нещасних випадків та професійних захворювань у 2019 р., млн грн

Джерело: розраховано автором за [2; 6; 7]

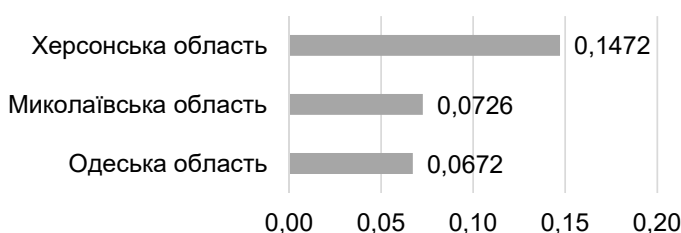

Рис. 3. Частка витрат Фонду по ПЕР через виплату коштів на відшкодування шкоди потерпілим (членам їхніх родин) за окремими видами страхових виплат від НВВПЗ у ВРП, %

Джерело: розраховано автором за [2; 6; 7]

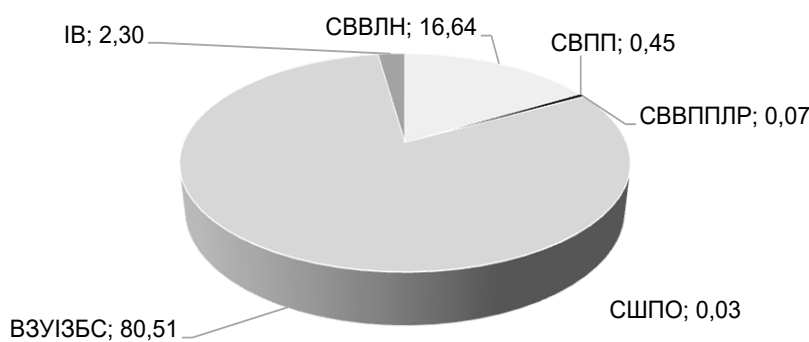

Рис. 4. Питому вагу витрат підприємств від НВВПЗ у загальній структурі цих витрат (станом на 1 січня 2020 р.) по Україні, %

Примітка: 6 – скорочення, які зображені на рис. 4, розшифровані в табл. 3.

Джерело: розраховано автором за [8]

Дані рис. 5 свідчать, що загальні втрати (на макро- і мікрорівні) від виникнення НВВПЗ, зокрема через незадовільні умови праці, у 2019 р. становили по Україні 9,4 млрд грн. Вони є колосальним резервом, який може бути використаний для забезпечення соціально-економічного розвитку за умови поліпшення ситуації у сфері комплексного покращення умов праці. Зокрема, у ПЕР потенційні витрати становили 0,46 млрд грн, із них в Одеській області – 212,79 млн грн; у Миколаївській області – 113,25 млн грн; у Херсонській області – 131,54 млн грн.

Рис. 5. Загальні втрати на макро- і мікрорівні від наслідків виникнення НВВПЗ по Україні і ПЕР, млн грн

Джерело: розраховано автором за [2; 6; 7]

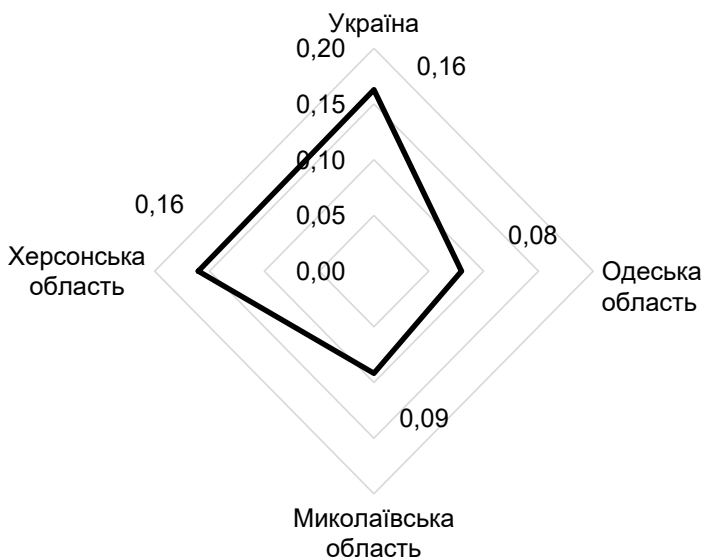

Рис. 6. Оцінка загальної частки виробничого травматизму та професійних захворювань у ВРП на макро- і мікрорівні в Україні та ПЕР, %

Джерело: розраховано автором за [2; 6; 7]

Таким чином, здійснивши оцінювання фактичних утрат економіки України (макрорівень) та підприємств (установ, організацій) України (мікрорівень) та провівши розрахунки потенційних відповідних утрат для ПЕР, підсумуємо загальну частку виробничого травматизму та професійних захворювань у ВРП в Україні та в ПЕР, а результати відобразимо на рис. 6.

Дані рис. 6 свідчать, що загальна частка виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні в 2019 р. становила 0,16% від ВРП, у ПЕР: в Одеській області – 0,08% від ВРП; у Миколаївській області – 0,09% від ВРП; у Херсонській області – 0,16% від ВРП. Отже, серед усіх суб'єктів ПЕР найбільші втрати (на макро- і мікрорівні) зафіксовано в Херсонській області, що вдвічі більше, ніж в Одеській і Миколаївській областях. Але враховуючи, що існує значний рівень приховувань НВВПЗ, то результат відповідних утрат може суттєво відрізнятись за суб'єктами ПЕР.

Висновки з проведеного дослідження.

Негативною тенденцією соціально-економічного розвитку ПЕР є збільшення темпів приросту в 2016–2019 рр. кількості нещасних випадків на виробництві – на 3,53%, тоді як по Україні намітилася обернена тенденція, тобто відбулося відповідне падіння на 7,81%. Окрім того, у ПЕР підвищилися темпи приросту смертельних нещасних випадків на виробництві за відповідний період – на 24,4%, тоді як по Україні вони майже вдвічі менші – 12,64%. За професійними захворюваннями відповідне зростання в ПЕР становило 20% (по Україні – 50,34%). Зазначені тенденції призводять до знецінення людського капіталу здоров'я, зокрема повного, що поглиблює демографічні, соціально-економічні і політичні кризові явища та у цілому веде до падіння економіки (ВРП).

Утрати економіки України від виникнення смертельних нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань через недо-вироблення ВРП у 2019 р. (на макрорівні) в Україні становили 334,07 млн грн, зокрема по ПЕР – 26,49 млн грн. Потенційні втрати підприємств (установ, організацій) у ПЕР від виникнення НВВПЗ (на мікрорівні) становили 41,65 млн грн, зокрема в Одеській області – 21,41 млн грн; у Миколаївській області – 12,25 млн грн; у Херсонській області – 7,99 млн грн. Загальні втрати (на макро- і мікрорівні) від виникнення НВВПЗ, особливо через незадовільні умови праці, у 2019 р. становили по Україні 9,4 млрд грн, зокрема у ПЕР – 0,46 млрд грн, із них в Одеській області – 212,79 млн грн; у Миколаївській області – 113,25 млн грн; у Херсонській області – 131,54 млн грн.

Оцінювання фактичних і потенційних утрат для економіки через виникнення НВВПЗ дало змогу розрахувати загальну частку виробничого травматизму та професійних захворювань в Україні в 2019 р., яка становила 0,16% від ВРП, зокрема по ПЕР: в Одеській області – 0,08% від ВРП; у Миколаївській області – 0,09% від ВРП; у Херсонській області – 0,16% від ВРП. Таким чином, оцінювання

втрат економіки по Україні і ПЕР дають можливість зробити висновок, що важливим резервом збереження людського капіталу (здоров'я) зайнятого населення, забезпечення людського розвитку, збільшення обсягів ВВП і ВРП є поліпшення умов праці, скорочення виробничого травматизму і професійних захворювань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про стан умов, безпеки праці, рівень виробничого травматизму й професійної захворюваності в країні та завдання членських організацій ФПУ щодо посилення впливу профспілок на забезпечення здорових і безпечних умов праці. Київ, 2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-5-2580-06#Text> (дата звернення: 15.12.2020).

2. Фонд соціального страхування України. Діяльність Фонду. Статистична інформація. Київ, 2020. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publ-sh/category/919872> (дата звернення: 15.12.2020).

3. Новікова О.Ф., Логачова Л.М. Формування умов гідної праці при подоланні виробничих небезпек у промисловості України. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1(51). С. 97–108.

4. Охорона праці. Безпечні умови праці – одне з основних прав людини і невід'ємна частина поняття «гідна праця». Женева, 2020. URL: <https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/lang--ru/index.htm> (дата звернення: 15.12.2020).

5. Інструментарій розрахунку збитків від нещасних випадків на виробництві. Міжнародна організація праці. Женева, 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_208296.pdf (дата звернення: 15.12.2020).

6. Демографічний щорічник «Населення України за 2019 рік». Київ, 2020. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/index.asp (дата звернення: 15.12.2020).

7. Населення. Ринок праці. Національні рахунки. Київ, 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2020).

8. Травматизм на виробництві у 2019 році. Державна служба статистики України. Київ, 2020. URL: <https://www.google.com/search?client=opera&q=8.+Державна+служба+статистики+України.+Травматизм+на+виробництві+в+Україні+в+2019+році.&sourceid=operaUTF-8&oe=UTF-8> (дата звернення: 15.12.2020).

REFERENCES:

1. Sajt Verkhovnoji Rady Ukrainy. Pro stan umov, bezpeky praci, rivenj vyrobnychogho travmatyzmu j profesijnoji zakhvorjovanosti v krajini ta zavdannja

chlenskykh orghanizacij FPU shhodo posylennja vplyvu profspilok na zabezpechennja zdorovykh i bezpechnykh umov praci [On the state of conditions, occupational safety, the level of occupational injuries and occupational diseases in the country and the tasks of FPU member organizations to strengthen the influence of trade unions on ensuring healthy and safe working conditions]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-5-2580-06#Text> (accessed 15 December 2020).

2. Fond socialjnogho strakhuvannja Ukrainy. Dijaljnistj Fondu. Statystychna informacija [Social Insurance Fund of Ukraine. Activities of the Foundation. Statistical information]. Available at: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/category/919872> (accessed 15 December 2020).

3. Novikova O. F., Loghachova L. M. (2018). Formuvannja umov ghidnoji praci pry podolanni vyrobnychkykh nebezpek u promyslovosti Ukrainy [Formation of conditions of decent work at overcoming of industrial dangers in the industry of Ukraine]. *Economic Bulletin of Donbass*, vol. 1 (51), pp. 97–108.

4. Sajt Mizhnarodnoji Orghanizaciji Praci. Okhrona praci. Bezpechni umovy praci – odno iz osnovnykh prav ljudyiny i nevid'jemnoji chastyny ponjattja «ghidna pracja» [Website of the International Labor Organization. Occupational Health. Safe working conditions are one of the basic human rights and an integral part of the concept of «decent work»]. Available at: <https://www.ilo.org/moscow/areas-of-work/occupational-safety-and-health/lang--ru/index.htm> (accessed 15 December 2020).

5. Instrumentarij rozrakhunku zbytkiv vid neshhasnykh vypadkiv na vyrobnyctvi. Mizhnarodna Orghanizacija Praci. Jevropejskij Sojuz [Tools for calculating losses from accidents at work. International Labor Organization. European Union]. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_208296.pdf (accessed 15 December 2020).

6. Sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy. Demohrafichnyj shhorichnyk «Naselennja Ukrainy za 2019 rik» [Website of the State Statistics Service of Ukraine. Demographic Yearbook «Population of Ukraine for 2019»]. Available at: <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/index.asp> (accessed 15 December 2020).

7. Sajt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy. Naselennja. Rynok praci. Nacionaljni rakhunky [Website of the State Statistics Service of Ukraine. Population. Labor market. National accounts]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 15 December 2020).

8. Travmatyzm na vyrobnyctvi u 2019 roci. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Injuries at work in 2019. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.google.com/search?client=opera&q=8.+Державна+служба+статистики+України.+Травматизм+на+виробництві+в+Україні+в+2019+році.&sourceid=opera&ie=UTF-8> (accessed 15 December 2020).